

[ธี ส น ว ร ร ณ ก ร ร ม]

ดวงมน จิตรจํา nangc

รองศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

วรรณกรรมกับชีวิตและสังคม

ไม่ทราบว่าเป็นด้วยเหตุอันใด เมื่อเรียนวรรณคดี (แบบฉบับและร่วมสมัย) และต้องเขียนบทวิจารณ์ (ตามที่กำหนดในรายวิชา) นักศึกษาบางคนเรียกร้องให้อาจารย์ผู้สอนชี้แนะว่าควรเขียนขึ้นต้นและเรียงลำดับอย่างไร บางคนเผยความกังวลของผู้อ่านที่พยายามสลایตัวตนของตัวเองด้วยความพยายามจะเสาะหาความต้องการ (ในการเขียน) ของผู้แต่ง แล้วคิดว่านั่นคือทั้งหมดของการวิจารณ์

ปัญหาแรกน่าจะเป็นเพราะนักศึกษายังไม่เข้าใจว่าบทวิจารณ์คืออะไร ยิ่งไปกว่านั้นหาความคิดเห็นของตัวเองไม่พบ เพราะยังไม่ได้หา หรือไม่กล้าหาเพราะกลัวผิด

ปัญหาที่สองมีส่วนพ้องกับปัญหาแรก นักศึกษาเน้นความสำคัญของผู้แต่งจนกลายเป็นว่าถ้าไม่ทราบว่าคุณแต่งต้องการอะไร ผู้อ่านจะล้มเหลว

ทางสายกลางน่าจะอยู่ที่เรารู้ว่าวรรณคดีเป็นการสื่อสาร ความมุ่งหมายของผู้ส่งสาร ถึงแม้มีอยู่ก็ได้สำคัญเท่ากับ สาร หรือ ความหมายที่ส่งมาด้วยภาษา นอกจากนี้ผู้รับสารมีสิทธิเสรีภาพในการตีความ เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วไม่มีผู้แต่งคนใดบอกกล่าวอย่างตรงไปตรงมา (ถึงแม้แถลงไว้อย่างนั้น) การห้ามการตีความจึง

เท่ากับทำลายเสรีภาพของผู้อ่าน หรือมิฉะนั้นผู้แต่งก็ไม่มั่นใจว่าบทประพันธ์ของตนมีเสน่ห์ท้าทายการครุ่นคิดพิจารณา

ความไม่มั่นใจของผู้แต่งดูจะมีน้อยมาก ต่างจากความไม่มั่นใจของผู้อ่าน โดยเฉพาะเมื่อต้องเขียนบทวิจารณ์ส่งครู และมีเดิมพันเป็นคะแนน (เก็บ, สอบ) เมื่อไม่พยายามครุ่นคิด ไม่คล้อยตามร่วมตั้งคำถาม หาคำตอบ หรือย่อนแย้งต่อประเด็นที่คนเขียนนำเสนอไว้ในเรื่อง ก็คิดแต่จะมองหาสูตรสำเร็จ

สูตรสำเร็จในการวิจารณ์ที่นักศึกษาฉวยคว้ามาใช้บ่อยๆคือ วรรณกรรม/วรรณคดี เป็นเครื่องมือสะท้อนสังคม บางคนพูดถึงวิถีชีวิตของตัวละครแบบหลวมๆ แต่ทั้งบทวิจารณ์เผยจุดอ่อนที่ผู้วิจารณ์ยังไม่เข้าใจเลยว่าสังคมคืออะไร

อาจจะต้องเริ่มต้นที่ ก ไก่ กันเสียก่อน การ
ด่วนกำจัดตัวผู้เขียนออกจากผลงาน อาจไม่เข้า
กับความจริงที่ว่าบทประพันธ์เป็นงานสร้างสรรค์
และมีผู้สร้าง

อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ควรด่วนพูดอย่างรวบรัด
ว่าผู้เขียนเป็นผู้กำหนดความหมายด้วยความ
มุ่งหมาย โดยเฉพาะความมุ่งหมายที่จะสะท้อน
สังคม แต่ไม่ได้ค้นหาว่าผู้รับจะได้อะไรจากภาพ
สะท้อนนั้น หรือรวบรัดว่าผู้เขียนสะท้อนสังคม
โดยไม่คำนึงว่าสังคมเป็นบริบทของชีวิต ถึงแม้
สังคมมีอิทธิพลต่อชีวิต แต่ถ้าไม่มีชีวิตใดๆ สังคม
จะสำคัญหรือ ความสัมพันธ์ของบริบทกับชีวิตจึง
เป็นสิ่งที่ควรค้นหา

ลองดูความเห็นของผู้สร้างงานสักคนหนึ่ง
เขาสารภาพแทนนักเขียนอื่นๆ (ของไทยในยุค
หนึ่ง) อย่างลุ่มลึก

“วรรณกรรมต้องทำความเข้าใจมนุษย์ก่อน
เป็นอันดับแรก แสดงพฤติกรรมของตัวละครออก
มาให้เห็น แล้วมันจะบอกเล่าเรื่องราวของสังคม

ผู้อ่านจะสะทกสะเทือนใจกับชะตากรรมของ
ปัจเจก แล้วเขาถึงจะคิดไปถึงสังคมซึ่งปัจเจกนั้น
อยู่ ภาพสังคมจะแจ่มชัดขึ้นในมโนนึกของเขาเอง

เรา – หรือพวกเรา – พลาดที่ไปมุ่งเรื่อง
สังคมมากไป พยายามอธิบายให้เห็นถึงภาพ
สังคมนั้น โดยละเลยพฤติกรรมอันละเอียดลึกซึ้ง
ของตัวละคร ผู้อ่านย่อมรู้สึกได้ว่านักเขียนคนนี้
หาได้ลึกซึ้งแต่อย่างใดไม่ แล้วเขาจะเชื่อถือภาพ
วิเคราะห์สังคมซึ่งอุตสาหกรรมนั้นได้อย่างไร

ความจริงนี่คือทฤษฎีซึ่งง่ายอย่างยิ่ง
‘วรรณกรรมคือชะตากรรมของปัจเจก’งานเขียน
ชั้นยอดนับแต่โบราณก็เป็นมาเช่นนั้น

สิ่งที่ง่ายอย่างยี่งนี้กลับหาใช้เรื่องง่ายเลย
การเข้าใจคน การมีวัตถุติบ เรื่องราว พฤติกรรม

เรา – หรือพวกเรา – พลาดที่ไปมุ่ง
เรื่องสังคมมากไป พยายามอธิบายให้
เห็นถึงภาพสังคมนั้น โดยละเลย
พฤติกรรมอันละเอียดลึกซึ้งของ
ตัวละคร ผู้อ่านย่อมรู้สึกได้ว่านักเขียน
คนนี้หาได้ลึกซึ้งแต่อย่างใดไม่ แล้ว
เขาจะเชื่อถือภาพวิเคราะห์สังคมซึ่ง
อุตสาหกรรมนั้นได้อย่างไร

อารมณ์ความรู้สึกของคน เอามาจากไหนนะ สิ่งนี้
ดอสโตเยฟกีช่างทำได้ยอดเยี่ยม เขาคืออัจฉริยะ”

(กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, 2554: 146-147)

หน้าที่ของครูผู้สอนวรรณคดีและวรรณคดี
วิจารณ์คือการเป็นพี่เลี้ยงให้แก่ผู้วิจารณ์ฝึกหัด
ให้ได้ฝึกปรือการอ่าน อ่านหนังสือ อ่านอารมณ์
ความคิด อ่านชีวิตในสายตาของผู้อื่น และโยง
ชีวิตกับบริบทตามแต่ผู้แต่งจะประมวลมาจาก
วัตถุดิบที่เกี่ยวข้องกับชีวิต (และสังคมด้วย)

บทวิจารณ์ใน “สี่สัปดาห์วรรณกรรม” ฉบับนี้เป็น
ผลงานนักศึกษา 2 คน คนแรกคือ อันธิ เจริญ
นักศึกษาชั้นปีที่ 3 วิชาเอกภาษาและวรรณคดี
ไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เขียน
วิจารณ์สารานิยาย ดวงจันทร์ที่จากไป ของ
บินหลา สันกาลาคีรี คนที่สอง คือ วิวัฒน์ ทัศวา
นักศึกษาชั้นปีที่ 3 วิชาเอกภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์
เขียนวิจารณ์เรื่องสั้น “รากเหง้า” ของ
สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ทั้งสองคนเขียนบทวิจารณ์ใน
รายวิชา 411-331 วรรณคดีวิจารณ์เบื้องต้น

เยาวชนที่เข้าบทวิจารณ์เผยทักษะการอ่าน
การคิดของตนอย่างน่าอ่านก็ยังมีอยู่ไม่น้อย ท่าน
ผู้อ่านคงจะเห็นด้วยนะคะ

ดวงจันทร์ที่จากไป ดวงใจยังคงอยู่

โดย อรรณี เจ๊ะเต

หนังสือเรื่อง ดวงจันทร์ที่จากไป ของ บินหลา สันกาลาคีรี พิมพ์เป็นบทๆ ในมติชนสุดสัปดาห์ พ.ศ.2535-2536 และตีพิมพ์รวมเป็นเล่มครั้งแรกในปี 2536 โดยสำนักพิมพ์มติชน แต่หนังสือที่อยู่ในมือข้าพเจ้านี้เป็นเล่มที่พิมพ์ครั้งที่สี่ พ.ศ.2549

ดวงจันทร์ที่จากไป เป็นสารระนิยาย (ตามคำแถลงของผู้แต่ง) แสดงภาพชีวิตของเด็กสาวบ้านนอกในครอบครัวเกษตรกร ที่มุ่งมั่นตามหาความฝันเพื่อ “ทดแทนความหิวและชดเชยสิ่งมีชีวิตเยาว์วัยขาดหายด้วยการแสดงออกโดยพรสวรรค์และความสามารถ” (หน้า 11)

ดวงจันทร์ที่จากไป เป็นนิยายในแง่ที่ปรุงแต่งขึ้นด้วยการตีความจากข้อมูลที่รวบรวมขึ้นตามคำความจริง ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราวโดยใช้ชื่อเรียกตามชีวิตจริง และชื่อการแสดงของตัวละครหลัก (รำพึง/พุ่มพวง) และตัวละครประกอบ (ธีระพล, ไหวพจน์, ไกรสร ฯลฯ) รวมทั้งชื่อเรียกสถานที่ต่างๆ สร้างคำบรรยายและบทสนทนาเพื่อให้เข้าถึงและคล้อยตาม

ด้วยข้อมูลจากชีวิตจริงและวิธีแต่ง ผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนได้ฟังปากคำของเจ้าของประวัติตั้งที่หน้าปกหนังสือมีคำโปรยว่า “มือกร้านกำเคียวเกี่ยวอ้อย ร้อยเรียงเรื่องราวสู่ตำนานราชินีลูกทุ่งคนสุดท้าย” คำกล่าวนั้นไม่เพียงแต่เป็นการกล่าวเกริ่นไปยังเนื้อความในหนังสือ แต่ยังให้พลังให้ความรู้สึกถึงความบากบั่นในการต่อสู้กับชีวิต ให้ความรู้สึกว่าคุณคนเรานั้นมีความหวัง มีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ อย่างที่เด็กหญิงรำพึง “มือกร้าน” จากการกำเคียวเพื่อ “เกี่ยวอ้อย” จนต่อมาได้เป็น “ราชินีลูกทุ่ง” ในนามว่า

“พุ่มพวง ดวงจันทร์” แม้เป็นการร้อยเรียงคำเพียงไม่กี่คำก็ตาม แต่สามารถสื่อให้ผู้อ่านเห็นคุณค่าของคำที่เปี่ยมพลังนี้ได้อย่างลึกซึ้ง

สถานที่ในการดำเนินเรื่องจะมีความสัมพันธ์กับการเดินทางบนเส้นทางสู่เป้าหมายของตัวละครหลัก เช่น บ้านเกิด บ้านไหวพจน์ (พ่อบุญธรรม) บ้านเก่าในชุมชนแออัดที่พุ่มพวงเคยอาศัย, สถานที่ที่พุ่มพวงขึ้นเวทีร้องเพลง, กระท่อมผึ่งนอย (บ้านใหม่ของพุ่มพวง) ระยะเวลาในการเล่าเรื่องส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นที่บ้านใหม่ของพุ่มพวง

ด้านทำนองการแต่งในเรื่องนี้ถือว่าดีด้วยสำนวนคมคายกระทัดรัด มากด้วยโวหารภาพพจน์ นอกจากนี้ยังมีลีลาในการเล่าเรื่อง คือ ในช่วงเวลาที่ให้อารมณ์มืดหวังหรือเศร้านั้นจะต่อดูด้วยเรื่องที่น่าขำด้วยการแทรกบทสนทนาหยอกล้อของตัวละคร เช่น ที่ธีระพลเฝ้าแห่รำพึงที่ร้องให้ว่า “พี่ไหวพจน์เอาเต๋ามาเผาในห้องนี้ตัวนี้” (หน้า 68) ทำให้ผู้อ่านรู้สึกไม่ตึงเครียด ว่าแล้วก็เหม่อไปกับชีวิตของคนเรานั้นแหละที่เกิดมามีได้จมอยู่กับความทุกข์แต่เพียงอย่างเดียว

เมื่อข้าพเจ้าอ่านหนังสือเล่มนี้จบข้าพเจ้าคิดว่า บินหลากำหนดให้หนังสือเล่มนี้เป็นสารระนิยายเพราะเหตุใด ข้าพเจ้าเห็นว่าหนังสือเล่มนี้ให้สาระมากมายสมตามที่ผู้แต่งได้ให้นามเสียจริงๆ หนังสือเล่มนี้มากด้วยคุณค่าในการดำเนินชีวิต แต่ในที่นี้ข้าพเจ้าจะยกเพียงบางประเด็นที่เห็นว่าเป็นสาระสำคัญๆ ที่ผู้แต่งน่าจะพยายามสื่อให้ผู้อ่านเห็น

สาระแรกที่ข้าพเจ้าสัมผัส คือ “ความรัก” ความรักของพุ่มพวงแสดงให้เราเห็นว่ารักของเธอ นั่นคือ “การให้” และ “การเสียสละ” ให้ทั้งความสุขแก่ทุกคน สละตัวเองไม่เรียนหนังสือเพื่อน้องๆ และครอบครัว แล้วที่สละได้จนน่าทึ่งคือ

การยอมสละสามีให้ตนเอง

เมื่อชีวิตเธอตกอยู่ในความขัดแย้งทั้งภายในตัวเธอเอง ระหว่างความสุขในชีวิตคู่กับความใฝ่ฝันที่จะเป็นนักร้อง และความขัดแย้งภายนอก นั่นคือกับน้องสาวที่เธอรักยิ่ง การเลือกถือว่าเป็นสิ่งที่ยากแก่การตัดสินใจ แต่เธอยอมเลือกทำเพื่อความความสุขของผู้อื่นมากกว่าตัวเธอเอง ทั้งๆ ที่เธอก็รู้ว่าหลังจากการตัดสินใจเช่นนั้นชีวิตส่วนตัวของเธอต้องเจ็บปวด เห็นได้ว่าบิณฑลจะเน้นย้ำชีวิตมนุษย์ที่มีหน้าที่หลายชั้นหลายเชิง ทั้งต่อตนเอง ต่อบิดามารดา ต่อญาติพี่น้อง ต่ออาชีพ ยิ่งบทบาทหน้าที่เพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ เห็นได้ชัดในปัจจุบัน และบางครั้งก็ค้ำกันจนยากที่จะตัดสินใจ การเผยความซับซ้อนดังกล่าวก็เป็นภารกิจตามเป้าหมายของวรรณกรรมประเภทนี้

การที่พุ่มพวงตัดสินใจตัดใจจากสามีนั้นมันเป็นเพราะความรักที่เธอมีให้น้องและเพื่อความความสุขของครอบครัวที่จะได้รับหลังจากที่เธอทำความฝันนั้นสำเร็จ สิ่งที่อดกล่าว่ามีได้คือ ความรักที่เธอมีให้น้องสาวที่ทำกับเธอได้ลงคอ ทั้งที่เธอยอมออกจากโรงเรียนเพื่อดูแลน้องๆ และช่วยครอบครัวทำงาน บิณฑลให้ภาพที่แสดงความรัก ความใส่ใจที่เธอมีให้น้องๆ ได้อย่างลึกซึ้ง แสดงภาพความสัมพันธ์ทางสายเลือดที่เต็มเปี่ยมด้วยความรักและความใกล้ชิดตราเป็นก้อนเลือดเดียวกัน เพียงแต่แยกร่างเป็นอีกร่างหนึ่งเท่านั้น

ดั่งบทสนทนาของเด็กหญิงรำพึงก่อนลงเรือนไปประกวดร้องเพลงโดยต้องขาดเรียนว่า “อีแดง มึงหยุดร้องเดี๋ยวนี้ละ กลับมากูจะซื้อขนมมาฝาก” แล้วต่อด้วยคำบรรยายของบิณฑลว่า “...เจ้าคนแรกก็แหกปากประสานกันกับอีกคนในเปิ้ลที่สาม ระวังไปทั้งบ้าน รำพึงต้องดูทั้งชายทั้งขวาทั้งหลังละล้าละลึง มองฝ่าแดดไกลออกไป

ถึงไร่อ้อยป่าศรีนวล เห็นแม่โพกหัวพันอ้อยอยู่ไกลลิบ” (หน้า 33) นอกจากให้ภาพของความรักความมีน้ำใจแล้ว ยังแฝงความกังวลใจของรำพึงที่ไม่อยากให้แม่ต้องลำบากเช่นในสายตาที่เธอเห็นอยู่ในขณะนั้นอีกต่อไป ภาพนี้อาจเป็นภาพที่ติดตาเธอจนเป็นแรงกระตุ้น หรือเป็นยาชูกำลังให้เธอต้อง “ดิ้นรน” และ “ต่อสู้” ในการออกตามหาความฝันตั้งแต่ที่เด็กหญิง “รำพึง” ได้ “รำพึง” ถึงชีวิตของตนเองมาตั้งแต่ชั้นประถมต้น

นี่เป็นประเด็นที่ข้าพเจ้าอดกล่าว่ามีได้ เพราะเห็นว่ามันกระทบกับความรู้สึกของคนที่กำลังตกอยู่ในความลำบาก ความขัดสน ความหวัง และความขัดแย้ง แต่ก็ต้องสู้ เพราะชีวิตคนเราหนีไม่พ้นสิ่งเหล่านี้ แต่อย่างไรก็ดี บิณฑลก็ได้พยายามแสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้ที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นมากกว่าประโยชน์เฉพาะตนต้องมีความรักที่ยิ่งใหญ่อย่างไร

สาระต่อมาคือ “ความพยายาม” และ “ความอดทน” ที่จะตามหาฝัน เชื่อว่าทุกคนเกิดมาด้วยความฝัน แต่จะเอื้อมได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยด้วยกัน แต่ที่สำคัญคือ ความพยายาม และความอดทน มันคือบทท่อนของผู้ที่อยากจะทำสำเร็จ แต่ยังคงเป็นการกระทำของผู้ที่ทำได้สำเร็จ บิณฑลแสดงภาพชีวิตและประสบการณ์ให้เห็นว่ากว่าที่เธอจะมาเป็นพุ่มพวง ดวงจันทร์อย่างเต็มดวงนั้น เธอต้องดิ้นรนพยายาม และอดทนกับอุปสรรคและความขัดแย้งมากน้อยเพียงไร

อย่างตอนที่เธอยังใช้ชื่อ “น้ำผึ้ง ณ ไร่อ้อย” ด้วยเหตุที่เธอชนะในการประกวดร้องเพลงทุกครั้งไป คนที่เข้าประกวดจึงไม่ยอมขึ้นประกวดถ่า “น้ำผึ้ง ณ ไร่อ้อย” เข้าแข่งด้วย เพราะแข่งไปก็ไม่มีทางชนะ มันแสดงให้เห็นอุปสรรคตั้งแต่แรกเริ่มการเดินทาง แต่ถ้าพิจารณาอีกมุมหนึ่งการที่

ผู้คนที่ปิดกั้นมิให้เธอเข้าประกวดนั้น แสดงสภาพของสังคมที่ไม่มีความยุติธรรม เพราะอย่างไรคนที่จะเป็นดาวได้นั้นก็ต้องเก่งพร้อมมีความสามารถให้เห็น ไม่สมควรที่คนในสังคมจะตัดสิทธิ์การแสดงความสามารถของใครได้ แล้วยังแสดงอีกว่า คนที่ไม่มีฐานะ ก็ไม่มีความสามารถที่จะคัดค้านความไม่ยุติธรรมได้ทั้ง ๆ ที่ตนทำสิ่งที่ถูกต้อง

ต่อมาเธอผิดหวังในการเดินสาย เมื่อแรกตั้งวงดนตรี เนื่องด้วยภัยธรรมชาติ พอมีชื่อเสียงเธอต้องทนอยู่ร่วมกับสามีที่ไม่ได้ทำหน้าที่สามี แล้วหลังจากที่ตัดใจยกให้น้องสาว อย่างไรก็ตามไม่ว่าอุปสรรคมาจากการกระทำของตัวบุคคลหรือภัยธรรมชาติ เธอคนนี้ก็ไมยอมแพ้ เธอพร้อมที่จะเผชิญ จะเห็นได้ว่าเธอเป็นผู้ที่เข้าใจชีวิต และสามารถเป็นครูให้เราได้

นอกจากนี้บิณฑลยังเผยให้เห็นอีกว่าคนเราเมื่อมีพรสวรรค์แล้วก็ต้องมีพรแสวงพร้อมๆ กันด้วย คนเราจะรอความสำเร็จเพียงเพราะมีพรสวรรค์คงเป็นไปได้น้อยมาก เพราะตามสังขธรรมแล้วต้องมีเหตุจึงจะเกิดผลอย่างที่ว่า พุ่มพวงมีพรสวรรค์ในการร้องเพลง ร้องไพเราะ จำคำพูดได้อย่างรวดเร็ว และสามารถอ่านฝึปากคนได้ ตรงนี้เป็นสิ่งทดแทนที่เธอเองอ่านหนังสือไม่ออก เธอก็พยายามและพัฒนาความสามารถเต็มที่ในการร้องเพลงจนประสบผลสำเร็จ

เธอจะประสบความสำเร็จมิได้เช่นกันหากไม่มีคนข้างเคียงที่เธอรักมากที่สุดคอยช่วยเหลือ เขาคือ “ธีระพล” สามีไม่เปิดเผย ที่คอยฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ กับเธอ ในการตามหาความฝัน เพื่อเป็นนักร้องลูกทุ่งที่เธอใฝ่ฝัน ทั้งที่ต้องผิดหวังบ้าง ท้อบ้าง เขาก็ยังพยายามช่วยเธอ ด้วยความรักที่ต่างมีให้ผนวกกับความเข้าใจทำให้เขารับรู้ทุกข์สุขของเธอเสมอ แต่ความสัมพันธ์ก็มีได้

ยังยืนอย่างที่เขาเคยให้คำสาบานว่า “...ผมสาบานไว้ตรงนี้เลยว่า วันไหนผมไปมีคนอื่นก็ขอให้ตายดับทันตาเห็น” (หน้า 81) คำสาบานนั้นก็ส่งผลเป็นจริง สิ่งที่ข้าพเจ้าจะเชื่อมโยงในที่นี้คือความรัก ถึงจะรักและเข้าใจกันเพียงไรมนุษย์ก็หนีไม่พ้นกิเลสตัณหาของตนเองได้ไม่ว่าจะมีข้อแก้ตัวว่าธีระพลคับข้องใจขณะที่ต้องหลบซ่อนแสดงตนเคียงคู่พุ่มพวงไม่ได้ (หน้า 169) ตัวแปรก็คือ ในช่วงเวลานั้นเราจะสามารถควบคุมอารมณ์ในตัวเราเองได้หรือไม่ เมื่อผิดหวังไปแล้วก็คงได้แต่ทำใจว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้อาจจริง ไม่มีอะไรคงทน และยั่งยืน

ในอีกด้านหนึ่งสิ่งที่ขาดมิได้ในบทบาทของบุตรนั้น คือ ความกตัญญูต่อบิดามารดา ข้าพเจ้าเชื่อว่าทุกศาสนาก็เน้นย้ำเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดังคำสอนของศาสนาอิสลามที่ว่าด้วยการเคารพต่อบิดามารดาว่า “สวรรค์อยู่ใต้ฝ่าเท้ามารดา” จะเห็นว่าความกตัญญูต่อบุพการีนั้นเป็นสิ่งสำคัญและยิ่งใหญ่ที่ลูกๆ มีอาจจะลดการเหลียวแล แม้แต่วินาทีเดียว สอดคล้องกับสิ่งที่พุ่มพวงมีตั้งแต่ยังเป็นเด็กหญิงรำพึงที่อยู่กับไร่กับนาจนได้เป็นราชินีลูกทุ่ง สามารถเหยียบโรงแรมสูงระฟ้าตามที่ใจต้องการได้ ถึงแม้ว่าชีวิตเธอได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่ความกตัญญูของเธอที่มีต่อพ่อแม่ของเธอมิได้เปลี่ยนแปลงตาม ตรงนี้ยังแสดงให้เห็นอีกว่าเธอมิได้ลุ่มเอนไปตามค่านิยมสังคมแม้แต่น้อย

สำหรับคำพูดในบทสนทนาที่สะท้อนใจข้าพเจ้าที่สะท้อนถึงปัญหาในสังคมปัจจุบัน เป็นคำพูดของครูไวพจน์ที่กล่าวต่อรำพึงในภาคแรกตอน “หัวใจแรกรัก” ว่า “จำเอาไว้นะฝั่ง คนเราจะรักใครชอบใครไม่มีใครเขาว่าดอก คนที่จะมีลูกมีผัวได้ มันต้องพร้อมที่จะมี คนที่คิดจะมีเมีย มันก็ต้องพร้อมที่จะมี ต้องพร้อมที่จะเลี้ยงลูกเลี้ยง

เมียดตนเอง ไม่ใช่เร่ร่อน ไม่มีบ้านอยู่ถาวร ข้าพุด
อย่างนี้ เอ็งเข้าใจไหม” (หน้า 67-68)

เห็นได้ว่าบินหลาพยายามแทรกคำสอนให้
ผู้อ่านเห็นความเป็นไปของคนในสังคมปัจจุบัน
ในเรื่องปัญหาต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้นและอาจจะ
เกิดปัญหาเพิ่มมากขึ้น เช่น ปัญหาการหย่าร้าง
ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น
ล้วนแล้วเกิดจากความไม่พร้อมในการใช้ชีวิตคู่
หรือความบกพร่องของสถาบันครอบครัว เพราะ
เป็นสถาบันแรกในการอบรมเลี้ยงดูบุตร

สาระนิยายเรื่องนี้ได้ให้สาระอะไรแก่ผู้อ่าน
มากมายทั้งที่ต้องวิเคราะห์ ทั้งที่เป็นคำสอน โดย
คำพูดของตัวละครที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กับ
เรื่อง เพราะเรื่องราวทุกเรื่องนั้นสร้างขึ้นมาจาก
ชีวิตจริงของมนุษย์ผนวกกับประสบการณ์ทั้งทาง
ตรงและทางอ้อมของผู้แต่ง บางเรื่องบางเหตุการณ์
ผู้อ่านอาจเคยประสบกับตนเองมาแล้ว และอาจ
จะเป็นบทเรียนแก่ผู้อ่านในการดำเนินชีวิตต่อไป

เวลาในการเล่าเรื่องผ่านสายตาของฟุ่มพวง
นั้นย้อนตั้งแต่เธอยังเด็กจนถึงเธอได้ประสบความสำเร็จ
และมีความสุขสูงสุดในชีวิต แต่สำหรับ
บินหลาแล้วนำเรื่องด้วยการเดินทางครั้งสุดท้าย
ในชีวิต นั่นคือ การเคลื่อนย้ายเธอในร่างไร้วิญญาณ
ไปยังสถานที่สำหรับการพระราชทานเพลิงศพ
จบด้วยวันเวลาที่เธอเสียชีวิต เริ่มต้นด้วยคำว่า
“เสียงเพลง” และจบลงด้วยประโยคที่ว่า “ดวงจันทร์
ลอยดวงอยู่เดี่ยวดาย” สอดคล้องกับเรื่องราวของ
เธอที่เดินทางด้วยเสียงเพลงเพื่อตัวเธอเอง
ครอบครัว และคนอื่นๆ ในการร่วมรับความ
สุขและบทเรียน นอกจากนี้บินหลา สำนักพิมพ์
รวมทั้งทุกผู้รายนามก็ได้ร่วมรำลึกถึงดวงวิญญาณของ
“ดวงจันทร์ที่จากไป” แต่ “ดวงใจ” เจ้าของเสียงเพลง
นั้น “ยังคงอยู่” กับ ดวงใจของคนอีกทั่วประเทศ

“รากเหง้า” : ภาพสะท้อนความคิดมนุษย์ ภายใต้ระบบทุนนิยม

โดย วิวัฒน์ ทศวา

“รากเหง้า” ได้รับการตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์
นกสีเหลือง เมื่อ พ.ศ. 2535 เป็นหนึ่งในเรื่องสั้น
จำนวน 11 เรื่อง ในหนังสือรวมเรื่องสั้นชื่อ ราก
เหง้า ของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ที่เลือกวัสดุในการ
ดำเนินเรื่องอย่างน่าค้นหา โดยผูกปมความคิด
ย้อนในตัวเองซึ่งนำพาตัวเองไปคล้ายปมแห่ง
รากเหง้า และแก่นแท้ของความเป็นตัวตน ดีแต่
ความเป็นตัวตนท่ามกลางความขัดแย้งของฉาก
หรือสิ่งแวดล้อมทางสังคม สะท้อนวิถีคิดของ
มนุษย์ภายใต้ระบบทุนนิยม ที่ให้ความสำคัญกับ
วัตถุมากกว่าจิตใจ นำเสนอการตั้งคำถามต่อ
ความพยายามของมนุษย์ในการดิ้นรน แสวงหา
ผลประโยชน์เพื่อบำรุงบำเรอความสุขของตัวเอง

เรื่องสั้นเรื่องนี้กล่าวถึงชายคนหนึ่งที่มีความ
พยายามค้นหารากเหง้าต้นตระกูลของตัวเอง ที่
เขารู้สึกว่านับวันจะยิ่งถอยห่างและเลื่อนรางไป
การค้นหาว่ารากเหง้าความเป็นตัวตนของเขาเกิด
ขึ้นหลังจากล้มเหลวในการค้นหาต้นตระกูลของ
ตัวเองก่อนหน้านั้น แม้แต่ความเป็นมาของตระกูล
“ทำไมผมถึงไม่เคยอยากรู้ ทำไมพ่อกับแม่ถึงไม่
เคยเล่าให้ลูกๆ ฟัง ผมไม่รู้ว่ามีสิ่งนี้มนุษย์จำเป็นต้อง
คิดถึงมันหรือไม่ มันควรจะถูกทิ้งให้หายไป
กับกาลเวลา เป็นความลับอันมีดมนอนธการ
หรือว่าอย่างไร” (สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ:18) ผู้เล่าเรื่อง
ได้ย้อนแย้งความรู้สึกของตนในการดำรงชีวิต
โดยปราศจากต้นตอของชีวิต แต่การค้นหาพบคำ
ตอบของเขาทำให้เขาพบในที่สุดว่า อันที่จริงเขามี
“รากเหง้าอีกอันหนึ่งที่ควรจะค้นหาให้รู้แท้ ไม่น้อย
ไปกว่ารากเหง้าอันใด” (สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ : 25)

ผู้เล่าได้พบว่าชายชราผู้มีความสัมพันธ์กับ

พ่อของตน ดำรงชีวิตแตกต่างกับเขาโดยสิ้นเชิง การดำรงชีวิตของชายชราແນบແນ่นและเกื้อกูลกับธรรมชาติ ความสุขของชายชราเป็นไปโดยไม่มีพยายามดิ้นรนไขว่คว้าอะไร เพราะความสุขสงบของชีวิตชายชราไม่ได้ผูกติดกับระบบเศรษฐกิจ ชายชราสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยการพึ่งพาธรรมชาติ เขาสามารถหาอาหารและยารักษาโรคได้จากธรรมชาติที่เขาอาศัย ชายชราอาจเป็นตัวแทนของวิถี “อนุรักษ์นิยม” ที่นับวันจะยิ่งห่างหายไปจากสังคมไทย

เมื่อเผชิญความแตกต่าง ผู้เล่าเกิดคำถามขึ้น “ผมไม่สงสัยว่าทำไมคนเราจึงต้องอยู่ที่ไหน ที่นี้ ซึ่งต่างกัน แต่ผมอยากจริงจังๆ ว่าที่ไหนหนอจึงจะเป็นที่ที่ชีวิตควรดำรงอยู่อย่างแท้จริง” (สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ:20) ในระบบอนุรักษ์นิยม คนเรามีขอบเขตของการใช้ทรัพยากร จึงต้องดิ้นรนออกจากสังคมป่าและธรรมชาติ เพื่อเข้าไปใช้ชีวิตในสังคมทุนนิยมซึ่งเปิดโอกาสให้เราแสวงหาผลประโยชน์ได้ไม่จำกัด

การคงอยู่อย่างเกื้อกูลและแนบสนิทกับธรรมชาติของชายชราคือการคงอยู่ที่เป็นการพึ่งพาอาศัยกันของมนุษย์กับธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติที่เป็นสัจธรรมนี้เป็นพื้นฐานและรากเหง้าของมนุษย์ “รากเหง้าที่แม้จะแคระแกร็นและโรยรา แต่กลับเป็นรากที่เหยียดหยั่งลงไปในพื้นที่ที่ลึกและมั่นคง แก่นไม้ยังคงยืนต้นตายตระหง่านท่าลมฝนและกาลเวลา” (สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ:21) รากที่เหยียดหยั่งลึกกลงไปนั้น เสมือนความคิดที่เป็นรากฐานของความพยายามยุติการไขว่คว้า แม้จะต้องต่อสู้กับอำนาจของระบบทุนนิยม แต่ก็ยังคง “ประกาศความเป็นตัวตนเคียงคู่กับความ เป็นจริงที่ผันแปรไป” (สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ: 21) แก่นและรากเหง้าของต้นไม้คือ การไม่หลงลืมหรือละเลยพื้นฐานของชีวิตและความสัมพันธ์ของ

มนุษย์กับธรรมชาติ เป็นการคงอยู่เพื่อดำรงรักษา และประกาศความเป็นตัวตนอย่างมั่นคง

ขณะที่คนรุ่นหลังต่างยินยอมพร้อมใจกันเป็นยอด เบื้องล่าง “รากผู้ให้ชีวิต” กลับมีแต่จะเหยียดหยั่งแทงลึกลงไปในพื้นที่ดิน สองภาพนี้ขัดกันโดยสิ้นเชิง การยอมรับและหลงใหลในระบบทุนนิยม เสมือนกับการพร้อมใจกันเป็นยอดไม้ ละเลยความสนใจในรากเหง้าความเป็นพื้นฐานของตน จึงนับวันก็จะยิ่งถอยห่างความเป็นตัวตนออกไปทุกขณะ เป็นความพร้อมใจกันเดินสวนทางทางความคิดของวิถีคิดแนวทุนนิยมกับวิถีคิดแนวอนุรักษ์นิยม

การสวนทางทางความคิดและการเปลี่ยนแปลงไปของค่านิยม ถูกนำมาสะท้อนผ่านฉากของเรื่อง สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ บรรยายฉากอย่างโดดเด่น ผู้อ่านจะได้สัมผัสเสมือนว่าได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์นั้นจริงๆ เขาเลือกใช้ภาษาสื่อ ภาพความคิดและอารมณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเลือกใช้คำที่ได้อรรถาธิบายสื่อความหมายเหมาะสมในการพรรณนาฉากกระท่อม กับ “สีสนสวยสดของผลไม้ โบว์ที่แสนจงใจประกอบขึ้นเป็นตะกร้าช่างขัดกันเหลือเกินกับหม้ออะลูมิเนียมสีเขม่าบุบูนูน และถ้วยสังกะสีเก่ากะเทาะหย่อมเล็กๆ ที่กองอยู่ท้ายกระท่อม” (สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ : 21) การผลัดกระท่อมผลไม้คืนกลับมาของชายชรา และคำพูดด้วยน้ำเสียงราบเรียบว่า “กินไม่เป็น” สะท้อนการปฏิเสธค่านิยมที่แปรเปลี่ยนไป และการถอยห่างออกจากรากเหง้าดั้งเดิมของคนรุ่นหลัง วัฒนธรรมที่ต่างที่ ต่างมิติเวลา ที่ระบบทุนนิยมครอบงำความคิดของมนุษย์ได้เสกให้พื้นที่สองแห่งมีความผิดแผกราวกับมีเวทมนตร์ การประกอบขึ้นอย่างจงใจของตะกร้าผลไม้เสมือนกับความจงใจรับค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปของคนรุ่นหลัง คำพูดของชายชราที่ว่า “กินไม่เป็น” เป็นคำ

พูดที่กระตุ้นให้ชนรุ่นหลังต้องกลับมาทบทวน วัฒนธรรมการกินการอยู่ของตน เมื่อระบบ ทุนนิยมมีนวัตกรรมการแปรรูปอาหารจนกลายเป็นของใหม่ เป็นเครื่องกระป๋องที่คงความเป็น ธรรมชาติของมันน้อยมาก แอปเปิ้ล คือผลไม้ เมืองนอกที่ผ่านระบบการขนส่งที่รวดเร็วและสิ้น เปลืองเชื้อเพลิง เมื่อหลังภาพตะกร้าอันสวยงาม บรรจง ยังซ่อนอะไรไว้อีกมากมายเกี่ยวกับการ เข้ามาแทนที่ของยุคสมัย การก้าวกระโดดจากยุค เกษตรกรรมไปสู่ยุคอุตสาหกรรม ดังที่ผู้เล่าแสดง ไว้ในอีกฉากหนึ่งที่ควนสีแฑ ที่ซึ่งเขาได้รับคำ บอกล่าว่าบรรพบุรุษเคยตั้งหลักแหล่งอยู่

ที่นั่นเขาพบว่าป่าถูกกวาดออกไป แต่มี “ภูเขาซีเลื่อยมหึมา ไกลๆ โรงจักรมีบ้านปีกไม้ทรง ตะวันตกที่ดูประณีตและเจตนาตั้งอยู่” (สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ : 23) ภาพนี้ก็คือสารว่าระบบทุนนิยม ส่งมนุษย์เข้าไปบุกกรุกต้นไม้และธรรมชาติซึ่งเป็น สิ่งมีชีวิตที่เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำ อากาศ อาหาร ยารักษาโรค ฯลฯ ล้วนแล้วคือสิ่งที่จำเป็นต่อการ ดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งสิ้น แต่บัดนี้กลายเป็นแค่ ไม้ที่ไม่มีรากเพื่อส่งขายแก่ระบบอุตสาหกรรมไม้ บ้านปีกไม้ทรงตะวันตกอันประณีตและจงใจสร้าง ขึ้นกับกระท่อมหลังเก่าเล็กๆ ของชายชรากลาง ป่าใหญ่ต่างกันโดยสิ้นเชิง น่าสนใจว่าทั้งบ้าน ปีกไม้ทรงตะวันตกและกระท่อมของชายชราอยู่ ท่ามกลางสภาพแวดล้อมเดียวกันนั่นคือป่าไม้ และธรรมชาติ จะต่างกันก็ตรงที่บ้านปีกไม้ทรง ตะวันตกอยู่ในสถานที่ที่เคยเป็นป่าเท่านั้นเอง แต่ การดำรงชีวิตและความสงบสุขกลับต่างกัน ที่ ชายชราอยู่ไม่มีความเคลื่อนไหวของการดิ้นรน ไหว่คว้า ผิดกับที่ตั้งของบ้านปีกไม้ทรงตะวันตก กลับเห็นภาพและได้ยินเสียงของการไหว่คว้า สิ่งนี้สะท้อนว่าเรากำลังยินยอมและน้อมรับ ความเป็นอยู่ในระบบทุนนิยมอย่างเต็มใจ

“เสาทีวีแทงขึ้นไปในอากาศดูเหมือนดอก หญ้าในท้องทุ่ง” (สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ : 24) สิ่ง ที่เราเคยฟังเคยชมในอดีต ภาพของหนังตะลุง มโนราห์ ลำตัด หมอลำ มหรสพชั้นกวีของไทย ถูกแทนที่ด้วยโทรทัศน์ เป็นสื่อล้างสมองชั้นดี เพียงแค่เปิดทีวี คอมพิวเตอร์ เราก็พร้อมจะถูก กระตุ้นโดยกิเลส อำนาจใฝ่ต่ำ หรืออำนาจมืดอยู่แล้ว อยู่ที่ว่าใครจะเหนียวรั้ง ชัดขึ้น ทัดทานมันได้ มากกว่ากัน เทคโนโลยีต่างๆ มีผลในการกล่อม েলাให้นิยมยินดีกับระบบเงิน เงินคือพระเจ้า

“เกือบหมื่นไร่ นายหัวจะลงปาล์มทั้งหมด” (สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ : 24) คำพูดของคนงานชาว อีสานในพื้นที่ป่าซึ่งถูกแผ้วถาง กับสายตาแห่ง ความชื่นชมยินดี ภาคภูมิใจกับความเปลี่ยนแปลง ที่กำลังจะเกิดขึ้น ความเปลี่ยนแปลงจากป่า ธรรมชาติไปเป็นป่าที่สร้างขึ้นเพื่อธุรกิจและผล ประโยชน์ สะท้อนว่า แม้กระทั่งระบบเกษตรกรรม ดังเดิมที่เคยพึ่งพิงธรรมชาติและเกษตรกรรม อย่างพอเพียงเพื่อเลี้ยงชีพ ก็ได้รับผลกระทบเช่น กัน การเกษตรที่กำลังจะเปลี่ยนไปสู่ระบบที่ต้อง รองรับการเพาะปลูกเพื่อเศรษฐกิจ

ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ชมละครชุมชนของกลุ่ม เยาวชนตะขบป่า จากจังหวัดนครราชสีมา เมื่อ ไม่นานมานี้ในงานเทศกาลละครกรุงเทพ 2554 ละครของเขามีแนวคิดสอดคล้องกับเรื่องสั้นเรื่อง นี้อยู่ไม่น้อย เพราะเป็นการสะท้อนสังคมในแง่ ทรัพยากรป่าไม้ที่กำลังหายไปของผืนป่าดงพญา เย็นที่เคยอุดมสมบูรณ์ ความรุ่มเย็นตั้งชื่อของผืน ป่ากลับค่อยๆ เลือนหายไป เมื่ออำนาจของระบบ ทุนนิยมเข้าครอบงำจิตใจของมนุษย์จนมืดบอด ผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์จึงถูกทำลาย กลายเป็นเขา หัวโล้น มีฤทธานส์สวยหรูตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวน ปรากฏการณ์นี้กระตุ้นให้เรา รู้สึกว่า การเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นจริงและเข้าใจเรามากขึ้นแล้วจริงๆ

ทั้งหมดที่กล่าวมาเกี่ยวกับทรัพยากรทางป่าไม้ เป็นอีกแง่ของมุมมองการทำลายโลก ณ ปัจจุบันเรามีอาจปฏิเสธได้ว่าผลกระทบจากระบบทุนนิยมเกิดขึ้นแล้ว และทุกคนต่างแบกรับปัญหาด้วยน้ำตา อุทกภัยใหญ่หลวงที่เกิดขึ้นอาจเป็นเพราะความยินดีต่อการดำรงชีวิตด้วยระบบทุนนิยมของเราเองก็อาจกล่าวได้

การคั่นหารากเหง้าของตัวเองทำให้เรามองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคม “แสงสีแห่งอารยธรรม” คือสิ่งลวงตาที่แฝงด้วยมัจจุราชที่เข้าครอบงำทุกหนแห่ง หากจิตใจของเราไม่พอใจและไม่รู้จัก “พอเพียง” ในสิ่งที่สังคมเรามีและเป็นอยู่ เราก็จำต้องค้นหาอารยธรรมที่แท้จริงมากขึ้นเท่านั้น ความหิวอาหหารกระหายน้ำคงมีอาจบำบัดด้วยอาหารบนโต๊ะหรูใต้แสงสลัวอีกต่อไป

เรื่องสั้นเรื่องนี้ทำให้ผู้อ่านถอยห่างจากระบบทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ สิ่งที่สามารถยับยั้งความหลงกับระบบทุนนิยมคือการกลับไปคั่นหารากเหง้าอันเป็นจิตใจ มิใช่เพียงการหันกลับไปมองพฤติกรรมของปู่ย่าตายาย แต่ควรทบทวนวิถี ความเชื่อ ระบบความคิด ที่คงหลงเหลืออยู่ แม้ว่ามันจะพังทลายลงเกือบหมดแล้วก็ตาม หากชนรุ่นลูกรุ่นหลานไม่รู้คุณค่าการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน มองไม่เห็นห่วงแห่งความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับมนุษย์ มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสังคมที่ล้วนแล้วส่งผลได้เสียต่อกัน หากมนุษย์ฝึกฝนการทางความคิด กำหนดความคิดผิดทิศผิดทาง ธรรมชาติแวดล้อมล้วนได้รับผลกระทบไปด้วย ฉะนั้น “คนงาน” ที่ทำลายรากเหง้าของตัวเอง เพราะคนงานคือเครื่องมือที่ถูกสั่งการโดยนายจ้าง คนงานต้องทำงานเพื่อแลกกับเงิน โดยมีได้ตริตรตรงถึงสิ่งอื่นใดนอกจากสิ่งแลกเปลี่ยน แลกกับการทำลายโลกอย่างสนใจอยาก

ของระบบทุนนิยม

สิ่งที่ทำได้เวลานี้คือ “การปลุกฝัง” ให้คนรุ่นหลัง รู้จักรักและหวงแหนในรากเหง้าดั้งเดิมของตน ดังที่สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ได้สอดแทรกไว้ในตัวชายชราว่าการอยู่ของแนวความคิดอนุรักษนิยม เป็นไปเพื่อยืดยาวเวลาไม่ให้ระบบทุนนิยมดำเนินไปอย่างคล่องตัว ถึงแม้ใครเขาจะมองว่าพวกอนุรักษนิยมคือคนแก่ ดักแด่ ดักดาน ก็ตาม “ผมคิดถึงชายชราผู้ฝังตัวเองอยู่บนภูเขาราวดักแด่ ดักดาน ใครบ้างที่เกิดมาเพื่อยุติการไขว่คว้าดิ้นรนอย่างแก” (สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ : 25)

“รากเหง้า” เปรียบเสมือนกระจกสะท้อนสังคมให้เห็นถึงผลกระทบของระบบทุนนิยมที่มีต่อประชาชน ระบบทุนนิยมทำให้ความเห็นแก่ตัว เป็นเรื่องที่ถูกต้อง เพราะต่างคนก็เห็นชอบกับคำพังเพยว่า “มีใครยาว สาวได้สาวเอา” บางทีคนเราก็ไม่มีทางเลือกมากนัก ทุกคนจำต้องหาทางออกที่ดีที่สุดเพื่อเลี้ยงปากท้องตัวเอง พยายามหาพื้นที่ทางสังคมให้ตนเองยืนอยู่ได้ และเป็นที่ยอมรับจากคนในสังคม แต่จะมีสักกี่คนที่สามารถปลดปล่อยตัวเองจากการตกเป็นทาสของกระแสทุนนิยมที่ไหลมาอย่างไม่ขาดสาย ถ้าไม่คิดที่จะคั่นหารากเหง้าทางจิตวิญญาณที่เป็นต้นกำเนิดแห่งพฤติกรรม (๕)

อ้างอิง

- กนกพงศ์ สงสมพันธุ์. (2554). *บันทึกช่วยจำกนกพงศ์ สงสมพันธุ์. ไรท์เตอร์*, 1(1), (กรกฎาคม), 145-147.
- บินหลา สันกาลาคีรี. (2549). *ดวงจันทร์ที่จากไป*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ. (2535). *รากเหง้า*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นกสีเหลือง.